

РОЗРОБКА ТА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ "КОЛЬОРОСТРУКТУРУВАННЯ" ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНІХ ЗДАТНОСТЕЙ

У вітчизняній психології методики, засновані на колірній символіці, хоча й використовуються відносно недавно, але вже мають досить успішний досвід застосування в різних областях психології (Б.Ф. Бажін 1980, Я.А. Бондаренко 1997, В.В. Джос 1990, Т.В. Корнева, 1980, Ю.Б. Максименко 1997, Л.Н. Собчак, 1990, Т.В. Череднікова, 2004, і ін.). Разом з тим процес діагностики творчих, художніх здатностей на сьогодні ще залишається відкритим. В зв'язку з цим розробка нових інструментів діагностики художніх здатностей залишається актуальною.

Передусім, щоб перейти до безпосереднього обговорення методики, необхідно з'ясувати різницю між поняттями "художня здатність" та "здібності". У сучасній психології означений феномен визначається як "використання суб'єктом наявних знань і навичок для вибору та здійснення прийомів і дій відповідно до мети" та "володіння складною системою психологічних і практичних дій, необхідних для доцільної регуляції діяльності наявними в суб'єкта знаннями і навичками", сутністю здатності як психічного новоутворення є готовність до продуктивного виконання значною мірою нових завдань. Сформована здатність може стати властивою їй умовою набуття нових знань, умінь та навичок, тобто показником інтелектуального розвитку особистості і насамперед здатності до перебудови засвоєних прийомів діяльності.

Багатьма вченими "здатність" визначається як психологічний стан індивіда, в якому він готовий до успішного виконання певного виду продуктивної діяльності. Тому загальні вимоги до властивостей і якостей особистості подаються у вигляді переліку здатностей вирішувати завдання психолого-педагогічної діяльності й системи вмінь, що є відповідними видів діяльності наявності цих здатностей [1: 118].

На нашу думку, найбільш оптимальним уявляється визначення художньої здатності, - як властивість індивіда, що визначає його можливість, спроможність, схильність до виконання певної діяльності. Здатність – це використання суб'єктом наявних знань, умінь та навичок для вибору та здійснення прийомів, способів дій відповідно до поставленої мети. Здатність надає можливість самореалізовуватись як особистість, діяти у процесі реалізації своїх знань, умінь та психологічно обумовлених потреб відповідно до сучасних вимог щодо професійного рівня компетенції фахівця, який повинен мати особистісну орієнтовану спрямованість. Основою такої спрямованості може бути психологічна спроможність у широкому аспекті цього феномена.

Безпосередньо проблема здібності ґрунтується на загальних положеннях теорії здібності, розробленої в роботах вітчизняних психологів (І.Т.Артем'євої, Е.А.Голубевої, Н.Л.Лейтса, В.О.Моляко, К.К. Платонова, С.Л.Рубінштейна, Б.М.Тєплова, В.Д.Шадрікова и др.).

Спеціальні здібності до відповідних видів діяльності розвиваються на основі загальних здібностей. Останні можна розглядати як високий рівень саморегуляції особистості, що забезпечує реалізацію творчого потенціалу, тобто як систему інтелектуальних, емоційних і вольових якостей особистості.

Спеціальні й загальні здібності формуються на основі задатків – наслідуваних особливостей аналізаторів, функціональних систем і властивостей нервової системи. На основі задатків відповідно до вимог діяльності також утворюється якісно-кількісна своєрідність психічних процесів, що і формує професійно важливі якості фахівця.

Здібності перебувають у постійному розвитку, що міняє співвідношення між окремими їхніми компонентами. Індивідуальні особливості особистості з її підструктурами (мотивація, система відносин і цінностей, інтелектуальні, вольові, емоційні властивості), здібності взаємозалежні й впливають один на одного, тобто утворюють єдину систему.

Сучасну колірну психодіагностику деякі фахівці не сприймають, мотивуючи це тим, що має місце відсутність необхідної наукової теорії, яка лежить у засадах тієї або іншої конкретної методики.

Приймаючи в цілому подібну практику варто звернути увагу на той факт, що більш уразливі для критики моменти, пов'язані з колірними методиками, являють собою сформоване об'єктивне протиріччя між історичними даними колірної символіки й існуючими колірними тестами.

Колірні методики психодіагностики народилися на базі колірної символіки, тому для них теорією й методологією є традиції й схеми колірної символізму. Що стосується розглянутої адаптованої методики "використання механізму кольороструктурування для дослідження художніх здатностей" тобто, крім основного теоретичного постулату, пов'язаного з колірним символізмом, задіяні й механізми синестезії.

Нагадаємо, що феномен синестезії полягає в тому, що відчуття однієї модальності оцінюється й описується в категоріях іншої сенсорної системи ("солодкий голос", "нудьга зелена", "кисла фізіономія" і т.п.). Саме за допомогою механізмів синестезії, які розглядаються в якості універсальної форми до мовної категоризації, яка передує категоризації у поняттях (L.E. Marks, 1975), вірогідно й відбувається відтворення або реконструкція цілісного інтермодального образу, здійснюваного шляхом сприйняття однієї модальності [5: 3].

Адаптація даної методики здійснювалася на групі студентів 1-5 курсів художньо - графічного факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, (в цілому вибірка склала понад 100 студентів).

Досліджувана вибірка студентів у діапазоні від 18 до 25 років була розділена на п'ять підгруп з різним художнім рівнем підготовки (відповідно – 1, 2, 3, 4, 5, курси; по 20 чоловік з кожного курсу), порівняння яких між собою давало можливість виявити закономірності змін художніх здатностей "кольороструктурування" в процесі навчання.

Як тестовий матеріал був узятий графічний малюнок, авторами якого є Ганна Миколаєва й Сергій Рокамболь. Базова версія методики була здійснена Т.В.Чередніковою [7: 41-96].

Методика "кольороструктурування графічного образу" являє собою варіант кольору - графічного тесту типу розфарбування. Ця методика досить проста: запропонувати випробуваному тільки розфарбувати графічний рисунок, а в підсумку одержати наочну картину внутрішньої структури, художніх здатностей особистості.

Тестовим матеріалом для розфарбування є рисунок птаха розміром 205 на 205 мм (див. рисунок 1).

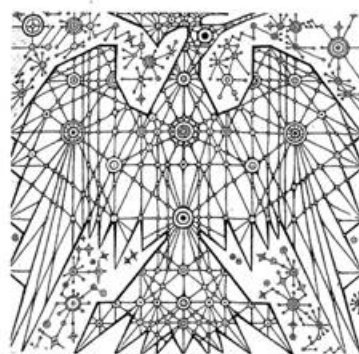

Рис. 1. Тестовий матеріал методики кольороструктурування.

Рисунок птаха, виконаний у площинному зображенні на білому папері, є стилізованим і узагальненим, він не дає певного уявлення про те, що це за птах. Самими великими колами виділені центральні просторові осі – вертикальна й горизонтальна, інші напрямки відзначені більше дрібними кружками. Всі кола й фігурні елементи – осередки цієї сітки симетричні відносно серединної вертикальної осі рисунка й можуть бути довільно об'єднані кольором у більші структурні форми – фрактали. Таким чином, усередині тестового рисунка виявляється схована у фоновому "шумі" не тільки цілісна фігура птаха й всі дрібні елементарні й більше складні фігури, але й просторова сітка координат.

У процесі дослідження кожному учасникові експерименту був запропонований набір 8 кольорових олівців, близьких з хроматичним властивостям основним кольорами відомого тесту М. Люшера [3, с.24], [4, с.16-20]. Дослідження проводилося при денному світлі. Час експерименту був обмежений (45 хвилин).

Оцінювання параметрів кольороструктурування графічного образу проводилось за чотирма видами стилів: *примітивний*, *геометричний*, *планомірний*, *змішаний*. Ці стилі характеризувалися наступними особливостями:

примітивний – безсистемно розфарбовуються різні ділянки тестового рисунка, графічні образи при цьому не мають предметного змісту; (дивіться мал.

1, 2, 10, 13, 18, 21);

гештальтний – розфарбовується будь-який предметний образ, побачений на рисунку ; графічну фігуру цього образу, цей образ можна визначити по розфарбуванню; (мал. 3, 4, 6, 9);

планомірний – рисунок розфарбовується з використанням графічної схеми плану, що створюється на опорних колах просторової сітки координат малюнка; (мал. 5, 8, 12, 19);

змішаний – у розфарбуванні може зустрітися сполучення різних стилів кольороформування, наприклад, гештальтного з елементами планомірного (мал.11), або примітивного з гештальтним (мал. 14). У таких випадках роботи оцінюються за ознаками кожного із цих стилів окремо.

У даній статті не розглядається подальша поглиблена класифікація. Розгляд та опис підстилів кольороформування, буде подано в наступній статті.

Як видно з рисунка 1, аналіз результатів, отриманих під час експерименту у процесі виявлення стилів та художніх здатностей особистості, показав наступне.

Примітивний стиль – найвищий показник (30%) студентів було виявлено на 1курсі, найнижчий (0%) – на 4 курсі.

Гештальтний стиль – найвищий (45%) студентів було виявлено на 4курсі, найнижчий (30%) - на 2 курсі.

Планомірний стиль – найвищий (50%) студентів було виявлено на 5курсі, найнижчий (25%) - на 1 курсі.

Змішаний стиль – найвищий (15%) студентів було виявлено на 3курсі, найнижчий (5%) - на 2 курсі.

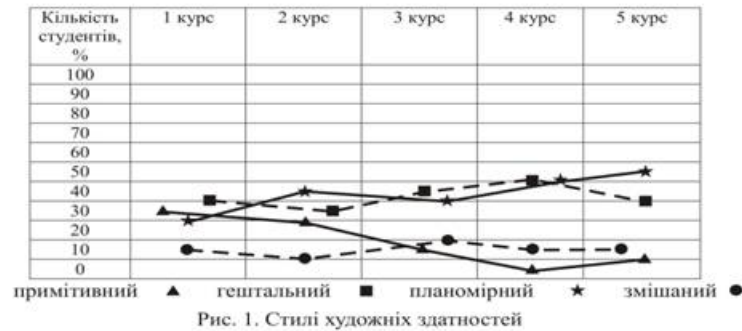

Рис. 1. Стили художніх здатностей

Схеми плану кольороформування різняться між собою за характером виділених у розфарбуванні фракталів і елементів і можуть бути трьох видів:

схема "зміст" - виділяються значеннєві частини розрисованої фігури (мал.4, 12);

схема "зміст + візерунок" - виділяються кольором і значеннєві частини й різні елементи симетричного візерунка (мал. 7, 8, 9);

схема "візерунок" - весь малюнок витриманий у формі симетричного візерунка (мал. 10, 15, 20).

Як видно з рисунка 2., аналіз результатів, отриманих під час експерименту у процесі виявлення схем плану та художніх здатностей особистості, показав наступне.

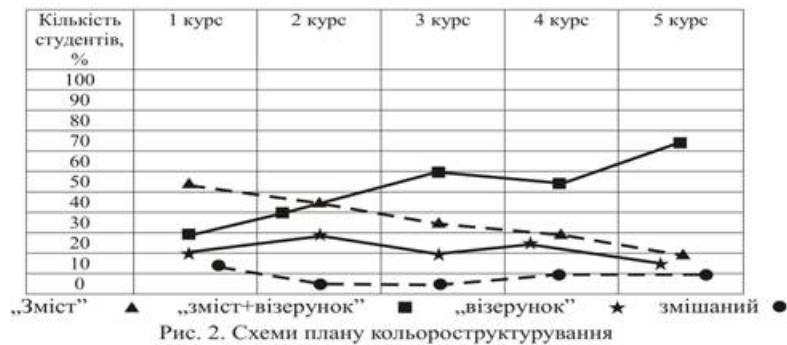

Рис. 2. Схеми плану кольороформування

Схема "зміст" – найвищий показник (50%) студентів було виявлено на 1курсі, найнижчий (15%) - на 5 курсі.

Схема "зміст + візерунок" – найвищий (70%) студентів було виявлено на 5 курсі, найнижчий (25%) - на 1 курсі.

Схема "візерунок" – найвищий (25%) студентів було виявлено на 2 курсі, найнижчий (10%) - на 5 курсі.

Змішаний – найвищий (10%) студентів було виявлено на 1 курсі, найнижчий (0%) - на 2 та 3 курсів.

Оцінка якості. В процесі використання методики виявлялись наступні показники творчих здатностей, де оцінювалися п'ять головних характеристик розфарбування: повнота орієнтування; здатність виділити структурні частини (фрактали) і деталі; наявність симетрії; характер використання кольору в розфарбуванні; обсяг виконаної роботи та ін.

До якості кольорографічної структури були віднесені наступні ознаки.

Характер орієнтування:

повний - розфарбування стосується всіх значеннєвих частин фігури, або основних просторових блоків рисунка: центра, двох верхніх і двох нижніх квадрантів (мал. 5, 8, 12, 19);

неповний - без однієї - двох частин фігури або всього рисунка (мал. 13);

частковий - розфарбування відзначається лише в одній - двох частинах; фігури або квадрантах формату рисунка (мал. 1, 2, 17).

Як видно з рисунка 3, аналіз результатів, отриманих під час експерименту у процесі виявлення характеру орієнтування, та художні здатності особистості, показав наступне.

Повний - найвищий показник (65%) студентів було виявлено на 4 курсі, найнижчий (35%) – на 2 курсі.

Неповний - найвищий (50%) студентів було виявлено на 2курсі, найнижчий (30%) - на 5 курсі.

Частковий - найвищий (20%) студентів було виявлено на 1курсі, найнижчий (0%) - на 4 курсі.

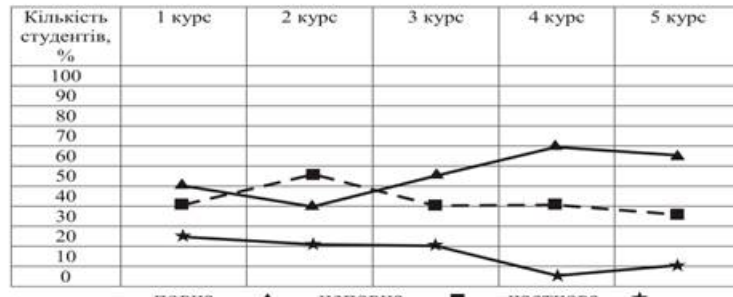

Рис. 3. Характер орієнтування

Сформованість гештальту:

Цілісний – виділення із фону всієї фігури птаха (мал.5,6,8,19, й ін.);

парціальний – сприйняття яких-небудь частин або елементів рисунка як інших предметно-цілісних образів, не птаха (мал. 16,17);

несформований – відсутність предметного образу. Виділяються кольором тільки прості геометричні фігури: коло, трикутник, смужка, квадрат (мал. 18).

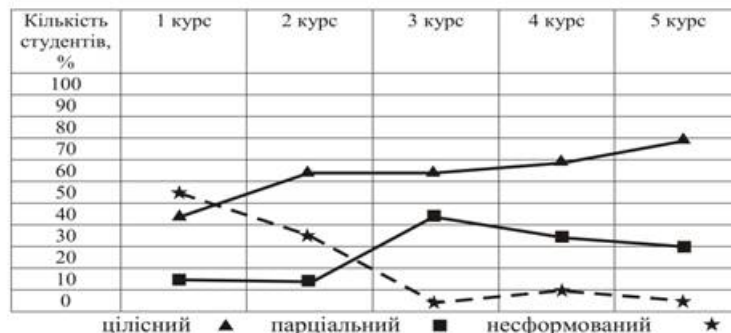

Рис. 4. Сформованість гештальту

Як видно з рисунка 4, аналіз результатів, отриманих під час експерименту у процесі виявлення сформованості гештальту та художніх здатностей особистості, показав наступне.

Цілісний – найвищий показник (75%) студентів було виявлено на 5 курсі, найнижчий (40%) - на 1 курсі.

Парціальний - найвищий (40%) студентів було виявлено на 3 курсі, найнижчий (10%) - на 1 та 2 курсі.

Несформований - найвищий (50%) студентів було виявлено на 1 курсі, найнижчий (0%) - на 3 та 5 курсі.

Симетрія:

Складна симетрія - деталі або фрактали, виділені у верхніх або центральних частинах крил (мал. 19, 20). Симетричні елементи, розташовані в цих ділянках рисунка, не тільки вимагають точного визначення своєї віддаленості від центральної вертикалі, але й не піддаються наочному порівнянню, тому що при стандартному масштабі рисунка не попадають одночасно у фокус зору випробуваного.

Помилки симетрії – до них відносяться перекручування форми симетричного фракталу або неточність положення в просторі одного із симетричних елементів або фракталів (рис. 21,22);

Оскільки у експерименті приймали участь студенти художньо-графічного факультету, грубі помилки симетрії не були виявлені.

Як видно з рисунка 5, аналіз результатів, отриманих під час експерименту у процесі виявлення наявності симетрії показав наступне.

Складна симетрія – найвищий показник (90%) студентів було виявлено на 3 та 4 курсі, найнижчий (65%) – на 1 курсі.

Помилки симетрії - найвищий (35%) студентів було виявлено на 1 курсі, найнижчий (5%) – на 4 курсі.

Характер використання кольору:

Поліхромність – монохромність (показник суми кольорів, який не використовуються у розфарбуванні). Приклад високої поліхромності можна бачити на (мал. 19,20); мало-кольоровими є (мал.23).

Гармонія кольорів розфарбуванні колірно-гармонійно доповнюють один одного, тим самим підсилюючи емпатію у суб'єкта (мал. 5, 19)

Стохастичність – різні за тоном, та тепло-холодними відносинами кольори, що різко контрастують один з одним, створюючи у малюнку дисгармонію (мал. 3, 10, 18, 21).

Кольорозмішування та розтяжка – використання у розфарбуванні прийому тонального послаблення або підсилення контрасту (мал.4, 5, 19).

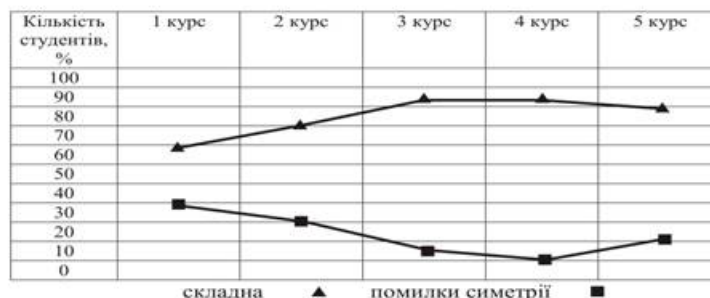

Рис. 5. Симетрія

У зв'язку з тим, що студенти навчаються на різних спеціалізаціях: графічний дизайн, образотворче мистецтво, кераміка, художні промисли та інші, на нашу думку необхідно розглядати малюнки враховуючи специфіку творчого мислення при створенні художнього образу. Це можна віднести до наступних категорій:

Графічно – декоративне рішення (мал. – кольори, які використовуються у 7, 9, 16, 17);

Живописне – декоративне рішення (мал. 4, 6, 12, 19).

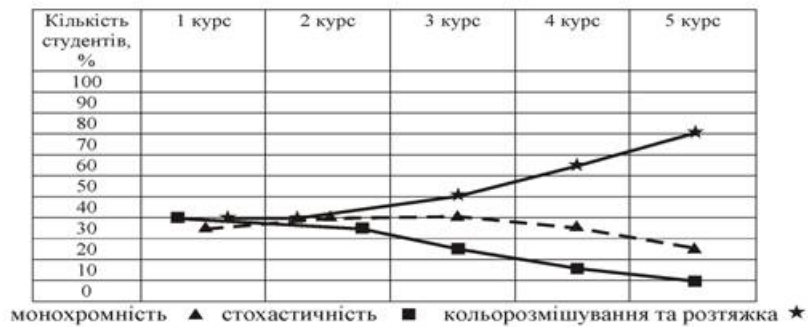

Рис. 6. Характер використання кольору

Як видно з рисунка 6, аналіз результатів, отриманих під час експерименту для виявлення характеру використання кольору у процесі розфарбування та художніх здатностей особистості показав наступне.

Монохромність - найвищий показник (35%) студентів було виявлено на 2 та 3 курсі, найнижчий (20%) – на 5 курсі.

Стохастичність – найвищий (35%) студентів було виявлено на 1 курсі, найнижчий (5%) – на 5 курсі.

Кольорозмішування та розтяжка – найвищий відсоток (75%) студентів було виявлено на 5 курсі, найнижчий (30%) – на 1 курсі.

Обсяг виконаної роботи подано на рис. 7.

Як видно з рисунка 7, аналіз результатів, отриманих під час експерименту для виявлення обсягу виконаної роботи студентами у процесі розфарбування показав наступне.

Студенти які виконали завдання від 0% до 50% - найвищий показник (25%) студентів було виявлено на 1 курсі, найнижчий (0%) – на 4 курсі. Завдання виконано від 50% до 75% - найвищий (85%) студентів було виявлено на 5 курсі, найнижчий (45%) – на 1 та 3 курсі.

Завдання виконано від 75% до 100% - найвищий (45%) студентів було виявлено на 3 курсі, найнижчий (5%) на 5 курсі.

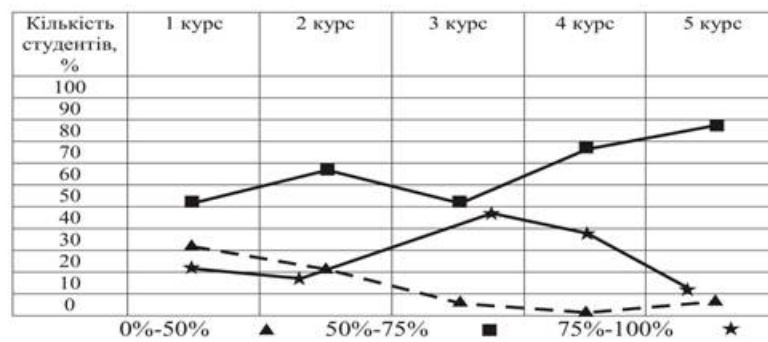

Рис. 7. Обсяг виконаної роботи

Таким чином, проведене попереднє емпіричне дослідження діагностичної цінності методики "кольороструктурування" показало можливість її використання у процесі вивчення художніх здатностей особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комплекс нормативних документів для розробки складових систем стандартів вищої освіти. – К. : ІЗМН, 1998. – 118 с.
2. *Выготский Л.С.* Психология искусства / Лев Семенович Выготский. – М., 1986 – 576 с.
3. *Джос В.В.* Практическое руководство к тесту Люшера / В.В. Джос. – Кишинев, 1990. – 74 с.
4. *Клар Г.* Тест Люшера [пер. с англ. Л.Д. Логиной] / Г. Клар. – М., 1975. – 199с.
5. *Максименко Ю.Б.* Цветовая символика в экспериментально-психологических исследованиях / Юрий Борисович Максименко. – Донецк: Издательство "Эра психологи", 1998. – 81с.
6. *Петренко В.Ф.* Взаимосвязь эмоций и цвета / В.Ф. Петренко, В.В. Кучеренко // Вестник Московского университета. – Сер. 14, психология, 1988. – №3. – С. 70 – 82.
7. *Черединова Т. В.* Психодиагностика нарушений интеллектуального развития у детей и подростков (методика "цветоструктурирование") / Татьяна Владимировна Черединова. – СПб.: Речь, 2004. – 352с.

Подано до редакції 22.06.2010

РЕЗЮМЕ

У статті представлений процес розробки і використання методики діагностики рівня розвитку художніх здатностей у студентів 1-5 курсів художньо-графічного факультету, методикою "кольороструктурування графічного образу". Обґрунтовуються діагностичні показники професійно-важливих якостей: композиційне мислення, симетрія - асиметрія, динаміка - статика, цілісність - стохастичність, колірна гармонія - дисгармонія, ступінь завершеності - незавершеності.

Ключові слова: кольороструктурування, параметри кольороструктурування, творче мислення, художні здатності.

О.В. Ткачук
РАЗРАБОТКА И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДИКИ "ЦВЕСТРУКТУРИРОВАНИЯ" ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ

РЕЗЮМЕ

В статье представлен процесс разработки и использования методики диагностики уровня развития художественных способностей у студентов 1-5 курсов художественно-графического факультета, методикой "цветоструктурирования графического образа". Обосновываются диагностические показатели профессионально-важных качеств: композиционное мышление, симметрия - асимметрия, динамика - статика, целостность - стохастичность, цветовая гармония - дисгармония, степень завершенности - незавершенности.

Ключевые слова: цветоструктурирование, параметры цветоструктурирования, творческое мышление, художественные способности.

O.V. Tkachuk

**DEVELOPMENT AND APPLICATION OF "THE COLOR MODELING METHODS" FOR RESEARCHING ARTISTIC APTITUDES
SUMMARY**

The article demonstrates the process of elaboration and application of the methods of diagnosing the level of development of artistic aptitude of the 1st to 5th - year students of the graphic art faculty through the methods of "color modeling of a graphic image". It substantiates some diagnostic indices of professionally important features: compositional thinking, symmetry-asymmetry, dynamics – statics, integrity – stochasticity, harmony – disharmony, the degree of completeness – incompleteness.

Keywords: color modeling, color modeling parameters, creative thinking, artistic aptitudes.
